

TYCHO BRAHES URANIAE LEGI

Nyoversættelse, tekst og kommentarer

Af Peter Zeeberg

The Urania Elegy by Tycho Brahe: New Translation, Critical Edition and Commentary: The “Elegy on Urania by the author” was printed as an appendix to Tycho Brahe’s first scientific work, The book about the new star (De nova stella, Copenhagen 1573). It is an allegorical description of the astronomer’s decision to devote his life to science, specifically astronomy. In this paper a new critical edition of the poem is published together with an introduction, a short commentary and a verse-translation into Danish. The introduction analyzes the function of the poem within the book as a whole. Whereas the introductory correspondence between Tycho and his friend Johannes Pratensis presents Pratensis as the initiator to the publication, thus safeguarding Tycho against criticism from his fellow noblemen, the elegy attacks the ideals of the nobility as opposed to his own scientific ideals.

Tycho Brahes latinske elegi om Urania, *In Uraniam Elegia*, står som efterskrift i hans videnskabelige debutbog, bogen om den nye stjerne fra 1573.¹ Det gør den dog ikke til hans poetiske debut, for allerede året inden fik han hos Hans Vingaard i København trykt en “gravskrift over en dødfødt tvillingebror”, også i elegiske distika.² I dette digt udnytter Tycho det faktum at han var født som den eneste overlevende af et sæt tvillinger, til en beskrivelse af det kristne menneskes splittelse mellem det jordiske og det himmelske, det forgængelige og det evige. Det er den døde der taler:

¹ *Tychonis Brahe Dani de nova et nullius ævi memoria prius visa Stella*, ... Hafniæ, Lor. Benedicht, 1573 (LN 429). Udgivet i *Opera Omnia: Brahe 1913-29 I*, 1-72, heri Uraniaelegien 65-70. Bogen er oversat til dansk to gange: af Otto Gelsted og Thøger Larsen (Brahe 1923) og af Gorm Tortzen (Teuber 2002, 27-48). Ingen af disse oversættelser medtager dog æredigte, Uraniaelegien eller den indledende korrespondance. Uddrag af Uraniaelegien og verspassagerne i Tycho Brahes indledende brev er oversat af M. Berg (1873). En fuldstændig prosaoversættelse af Uraniaelegien v. Peter Zeeberg er tilgængelig i [Arkiv for Dansk Litteratur](#).

² Om Tycho Brahes digtning se især Friis-Jensen/Skaftø Jensen 1984, 401-412, Zeeberg 1993, Zeeberg 1994, Zeeberg 2006 og samme i [Arkiv for Dansk Litteratur](#).

Helliget den højeste Gud.

- Jeg der, før jeg fik liv, gik bort og fik livet tilbage,
har her fået min grav – gætter du hvem jeg mon er?
Født var jeg ikke endnu, lå stadig i livet hos moder
dengang døden for mig åbnede en dør til mit liv.
5 Dengang var der en anden der lå i selv samme livmor.
Det var min bror, som i dag lever – en tvilling til mig.
Han fik lov af Gud til at se alle jordens mirakler,
Gud lod ham leve sit liv og blive ældre end mig.
Dog, i forhold til hans er min ingen ringere skæbne,
10 han har på jorden sit liv, mig ejer Himmelen nu.
Han har på jorden sit liv, er udsat for tusinde farer,
farer fra hav og fra land, farer fra Himmelen selv.
Mig ejer Himmelen nu, hvor jeg i forening med guder
nyder den evige fred, nyder den evige fryd.
15 Men når engang også han forlader sit jordiske hylster,
lader sin mødige krop bag sig i jorden så kold,
da vil vi begge igen forenes heroppe i Himlen,
da vil til sidst også han vinde det evige liv.
Indtil da bær' han tålmodigt sit legemes byrde,
20 bør ikke misunde mig, ønske den skæbne jeg fik.
Døden der ramte så brat, lod mig aldrig få navn blandt de fødte
han har arvet det navn som vores bedstefar bar.
Tyge var bedstefars navn, så Tyge kom *han* til at hedde.
Brahe blev bedstefar kaldt, derfor er Brahe hans navn.
25 Det var ham der skrev dette digt for at ære mit minde
efter at fem gange fem år var forbi af hans liv.

Sat til ære for en dødfødt tvillingebror
Af Tycho Brahe Ottesen.³

Dette er ikke kun en gravskrift over den døde. Den levende tvilling inddrages som den anden del af en slags dobbeltperson. Den nuværende situation er kun midlertidig, og den levende må nødvendigvis savne sin himmelske halvdel. Splittelsen har været et presserende tema for den unge godsejer med de astronomiske aspirationer. Og i Uraniaelegien bliver det klart hvorfor. Her er menneskets lede ved det forgængelige og længsel mod det him-

³ Min oversættelse. Latinsk tekst: Brahe 1913-29 IX, 173. Se også Zeeberg 2006, 136-40.

melske det grundlæggende billede på forfatterens eget valg mellem en adelig og en videnskabelig tilværelse.⁴

At publicere et videnskabeligt værk på latin var et alvorligt, for ikke at sige problematisk, skridt for en ung adelsmand. I sit hovedværk *Astronomiæ Instauratæ Progymnasmata* skrev han langt senere (omkring 1590) om sine overvejelser i forbindelse med udgivelsen af bogen om den nye stjerne i 1573: “Jeg var dengang helt gennemtrængt og besat af den fordom der er almindeligt vedtaget blandt de fleste adelsmænd, nemlig at det ikke anstår sig for en adelig at udarbejde eller publicere noget inden for de lærde kunster. Så kraftig var fordærvelsen af folks vaner og anskuelser blevet at jeg anså det for upassende at foretage mig noget andet end hvad andre plejede.”⁵ Derfor, skriver han, skulle der overtalelse til fra venner i det akademiske miljø før han tog mod til sig og udgav bogen om den nye stjerne.

Helt så kuert som han fremstiller det her, var han nu nok ikke. Snarere spiller han her, næsten 20 år senere, videre på en fiktion som blev opbygget i *De nova Stella*. Det sker først og fremmest i de to breve der indleder bogen, et fra vennen Johannes Pratensis, der forsøger at overtale Tycho til at udgive bogen, og et svar fra Tycho, hvor han skal igennem mange indvendinger før han giver sig. At denne korrespondance er en fiktion, er der ingen tvivl om: Ud over disse to breve, dateret hhv. 3. og 5. maj 1573, er der bevareret et fra 16. april hvor Pratensis lover at skrive sit brev til bogen – som tydeligvis allerede var i trykken på dette tidspunkt.⁶

Bogen indledes, inden de to breve, med et æredigt af forfatterens nære ven Hans Frandsen, der ligesom Pratensis var professor i medicin i København.⁷ Frandsens digt fokuserer på begreberne slægts- og åndsadel. Med sin åndsadel overgår Tycho hele sin slægt. Derfor skal han heller ikke tøve sådan med at udgive sin bog (*Ergo age, quid dubitas ...?*). Den vil gøre ham stor ære i fremtiden. Hans *virtus* vil overstråle alle andres, ligesom den nye stjerne overstråler de andre stjerner.

Herefter følger så Pratensis' brev med samme opfordring. Eller rettere: Pratensis opfordrer Tycho til at udgive en astronomisk kalender over 1573, som Tycho har vist ham, og som han mener vil kunne være til stor

⁴ Zeeberg 1991.

⁵ “Eram enim tunc, communiter recepto plærorumque Nobilium Virorum præiudicio imbutus atque fascinatus, quod videlicet non deceret nobili genere natum, quippiam in Artibus Scholasticis moliri, aut in Publicum edere. Adeo siquidem inualuerat morum et iudiciorum vulgarium corruptela, vt indecorum putârim aliquid, præter aliorum consuetudinem factitare,” Brahe 1913-29 III, 94-95.

⁶ Brahe 1913-29 VII, 10-13. Bogens tilblivelse er indgående analyseret af Thoren (1990, 63-73).

⁷ Om Hans Frandsen som latindigter se Friis-Jensen & Skaftø Jensen 1980, Friis-Jensen & Skaftø Jensen 1984, 375 ff., Skaftø Jensen 1988.

nytte. Pratensis ved fra deres samtale ved den lejlighed at Tycho ikke er meget for at udgive den. Tychos hovedindvending, at den ikke er rigtig genemarbejdet, afvises omhyggeligt. En anden indvending er at materialet er for stort. I så fald foreslår Pratensis at han i det mindste udgiver de overvejelser om den nye stjerne som han har vedføjnet kalenderen. Her sammenligner også Pratensis Tycho selv med den nye stjerne: Tycho må gå med til at hans begavelses lys, der er optændt af stjernens lys, skal vise vej for de vildfarne (*errantes*) – sigtende til andre forskere der ikke har forstået fænomenet, men spillende på en anden betydning af ordet: ‘planeter’.⁸ I stedet for hele kalenderen foreslår Pratensis at Tycho i det mindste medtager fortalen til den eftersom den præsenterer Tychos metodiske nydannelser inden for astrologien. Derudover bør han også medtage et afsnit om en måneformørkelse – samt elegien om Urania, der kan “give en slags musisk afslutning til alt det foregående.”⁹

Tycho Brahes svar, der følger nu, er langt og omfattende. Han gentager indvendingerne og tilføjer yderligere den at typografien kan være meget problematisk. Og fortalen kan dårligt skilles fra selve kalenderen. Det kunne bedre gå med afsnittet om den nye stjerne – hvis ikke det også havde været ufærdigt og slet ikke tænkt til trykning. Men i sidste ende overgiver han sig altså, ikke mindst fordi andre har skrevet så meget vrøvl om den stjerne, som nødvendigvis må modsiges.¹⁰

Titelbladets udformning kan Pratensis bestemme – dog opfordrer Tycho ham til enten at hemmeligholde forfatterens navn eller evt. skjule det under et anagram. Også det er vel en fiktion, i hvert fald står navnet højt og tydeligt på titelbladet. Og det knæfald for adelens holdninger der ligger i opfordringen, leder da også direkte til det modsatte: Det er nu, skriver Tycho, kommet så vidt at det regnes for vanærende hvis en adelig ytrer sig om noget videnskabeligt. Men det tager han sig nu ikke så meget af. Det der i sig selv er godt og hæderfuldt, bliver ikke mindre godt og hæderfuldt på grund af den uvidende pøbels forfejlede anskuelser. Han ville gerne revidere skriftet, men har ikke tid pga. studier og snak med adelige, som han er nødt til at spille en hel del tid på. Og så følger et indskudt digt, hvor han meddeler at han nu vil rejse ud i verden for at lære. Først senere skal han vende hjem og følge den slagne vej med bægerklang, hunde og heste samt hovmod

⁸ “Ex noua hac face, Ingenii tui accensam facem, errantibus alijs prælucere sinito ...,” sig. (:)³.

⁹ “... vnà cum tua in Vraniam Elegia, præcedentibus omnibus quasi coronidem Musicam impositura ...,” sig. (:)³.

¹⁰ Et længere polemisk afsnit i brevet skal i følge Thoren (1990, 69) korrigere hovedtekstens upolemiske tone efter de holdninger Tycho har kunnet se i andres skrifter om fænomenet.

og luksus, for det skal til for at adelen kan føle sig lykkelig. Så skal han spille resten af livet dådløst sammen med de andre – med mindre Gud har en bedre skæbne i baghånden til ham.¹¹

Herefter følger brevets afsluttende erklæringer om venskab, stadig med den kommende rejse som tema: Selv om de to er langt fra hinanden, er himlen og stjernerne alle steder de samme.

I udgangspunktet signalerer de to breve tøven. Tycho Brahe skal overtales til at lade sin bog komme på tryk. Men reelt ender Tychos brev med det modsatte signal. Med sine sarkastiske bemærkninger om adelens livsform peger digtet om rejsen frem mod Uraniaelegien, der følger efter bogens videnskabelige hoveddel. Men Uraniaelegien går endnu et skridt videre. Rejsedigtet udtrykker et håb om bedre udsigter, men elegien udtrykker beslutning.

Uraniaelegien er en allegori over Tycho Brahes beslutning om at hellige sig naturvidenskaben. I lighed med antikke forbilleder, først og fremmest Ovid, lader han sit jeg møde sin muse og modtage et helligt kald – en scene der, som Karsten Friis-Jensen fremhæver, får særlig effekt ved at musen Urania “i en vis forstand identificeres med den nye stjerne.”¹² Også stjernen er en, ganske konkret, himmelsk åbenbaring.

Efter en indledning i jeg-form om baggrunden – Tychos opholdssted hos sin lærde onkel på Herrevad – falder teksten i to afsnit, der begge er afmærket typografisk ved at det første ord er sat i versaler (v. 27 og 151). Det første rummer beskrivelsen af mødet med musen, det andet jeg’ets svar på det hun har sagt. Bortset fra selve beskrivelsen af mødet med musen (v. 27-36) er begge afsnit monologer: Først taler astronomiens muse Urania. Hun præsenterer sin videnskab, både astronomi og astrologi, og forklarer sammenhængen mellem den og kemien. Tilsammen en præsentation af Tycho Brahes videnskabelige univers. Midt i digtet giver hun ham hans kaldelse, som konkretiseres i stjernen der viser sig på himlen. Derpå tager jeg’et over. Han tager kaldelsen på sig og kaster sig ud i et opgør med hele sin adelige baggrund, et opgør der, som sagt, skildres som et valg mellem det forgængelige, jordiske og det evige, himmelske. Den sarkastiske tone fra indledningens digt er bibeholdt, men bliver bragt op på et højere plan med den filosofiske overbygning. Det er en magtfuld programklæring, der formuleres i et sprog hentet fra renæssancens nyplatoniske metafysik.

¹¹ “Tandem tempus erit gelidam remeare sub Arcton, / Trita exempla sequi, Cyathis, Canibusque, Caballisque / Et fastu & luxu (quid enim, si talia desint / Denique Nobilitas poterit sensisse beatum) / Perdere cum reliquis reliquos inglorius Annos, / Me nisi, (vt opto) Deus Fata ad meliora reseruet,” sig. (::)3^f, Brahe 1913-29 I, 14.

¹² Friis-Jensen & Skaftø Jensen 1984, 407.

I sit indledende brev kalder han elegien “improviseret” (*extemporanea*),¹³ men det turde være koketteri. Der er tydeligvis tale om et omhyggeligt gennearbejdet digt. Det ses alene af det faktum at musens direkte opfordring kommer i digtets nøjagtige midte, v. 117: “Ergò age, quid dubitas? nostros nunc incipe cultus, / ...” Denne formulering understreger samtidig elegiens funktion i bogens helhed. For det var også de centrale ord i det indledende æredigt af Hans Frandsen:

Ergo age, quid dubitas doctis committere chartis
Quæ sunt Ingenio scripta profecta tuo?

“Hvorfor tøver du med at betro de skrifter der udspringer af din begavelse, til lærd papir?” I realiteten er det vel Frandsen der imiterer Tycho, men virkningen bliver den modsatte, at Uraniaelegien gentager spørgsmålet, og svarer på det.

Her følger nu en nyoversættelse af Uraniaelegien til danske vers. Oversættelsen ledsages af den latinske tekst, udgivet efter originaltrykket, og en kortfattet kommentar.

OM URANIA
elegi af forfatteren

Se, der findes et sted ved den strømmende Rønneås bølger,
den der ser det, vil tro muserne bor netop dér.
Intet sted er så frugtbart som det, ej heller så dejligt,
der hvor Skånelands jord ser mod den nordlige pol.
5 Skåne har rigdom og guld og er øvet i krigens teknikker,
Skåne er danskernes lands smykke og fornemste pryd.
Stedet er kranset fra hver en kant af skyggefuld skov, der
slutter den dejlige eng fast i sin lysåbne favn.
Midt i alt det vil man se et hus, som i hensvundne tider
10 fortidens slægter gav navn: Herrevad kaldte de det.
Det beboed engang en bande i luskede kutter,
snedige folk der bedrev noget de påstod var kult.
Det var mens paven i Rom endnu lod befolkningen købe
sakramenter, og mens Helved blev låst mod gebyr!
15 Men da nu, på gudernes bud, i de seneste tider

¹³ “Eclipsis etiam Lunaris pragmatian, ... admitto ut prioribus adiungas, vnàque extemporaneam illam in Vraniam Elegiam: ...” sig. (::)1^v, Brahe 1913-29 I, 13.

- Danmark bød paverne trods, nægted at ta deres åg,
da fik banden der her forvalted den lønsomme fromhed,
ufortøvet besked om at begive sig derfra.
Nu bebos det af Sten, en søn af den urgamle, ædle
- 20 Billeslægts blod, og en stor pryde for sin fornemme slægt.
Sten er sit fædrelands stolthed, enhver anstændigheds vogter,
den ved hvis hævnende hånd grumt barbari slås på flugt.
Det bevidner hans glas, der står mål med Venedigs produkter,
og som stråler med klar, ren krystallinsk kolorit.
- 25 Det bevidner papir, et aldrig før opdyrket håndværk,
som under dig, min Sten, er blevet vækket til liv.
Hér, i det hus, i selskab med Sten – han var jo min onkel –
holdt jeg i længere tid til som en gæst i hans hjem.
Og en dag var jeg ude at gå i en skyggefuld skovkant
- 30 og gik om for mig selv langs med den rislende å.
Solen var netop på vej til at synke i Hesperus' bølger
alt mens Månen fik sat fart i sit natlige spand.
Se, da sank en gudinde (men hvem, det vidste jeg ikke)
ned fra himlen så klar, stod i et nu for mit blik.
- 35 Jeg blev grebet af skræk og hårene stod på mit hoved,
indtil hun selv forjog frygten hun satte mig i.
"Glem blot din frygt," bemærkede hun, "flygt ikke for synet,
du, unge mand, som helst ikke skal bort fra min kunst.
Jeg er gudinden ved navn Urania (viste du det mon?)
- 40 efter Olympen, for den er hvad jeg arbejder med.
Blandt de charmerende muser, de ni apollinske gudinder,
elsker den højeste gud ingen så meget som mig.
For som den knejsende æther står højt over jordens beskedne,
få tønder krummende land med sine vældige løb
- 45 således hæver nu jeg mig højt over søstrenes skare
– gid Kalliope må ta sådanne ord med et smil –
for de synger jo kun om menneskers golde strabadser,
nydelser, højhed og magt, og om den grusomme krig.
Og hvad der ellers går for sig på denne ynkværdige klode,
- 50 alt det som varer så kort inden det svinder og dør.
Jeg lader hånt om alt der forgår blandt mennesker på jorden,
nej, jeg vil stige til vejrs, op til de himmelske hjem.
Højt over skyerne hæver jeg stolt mit hoved til himlen,
nyder med Jupiter selv himmelsk ambrosia sød.
- 55 Dér studerer jeg himmelens syv bestandige kredse
ser på stjernerne selv i deres vante forløb.

Stjernerne vidner om kunsten hvormed den hellige guddom
satte det skinnende tag over den mægtige pol.
Stjernerne kender til alt hvad skæbnen i fremtiden bringer,
60 de kender ofte til godt, de kender ofte til ondt.
Også for jer forvalter jo de deres love og regler,
på deres tystladne vej nægter og tilstår de mangt.
Dog, et sind ved sin fulde fornuft kan de ikke betvinge,
for det gør hvad det vil, følger sin dømmekraft selv.
65 Men da uendelig få lar sig lede på vej af fornuften,
kan kun uendeligt få ændre den himmelske lod.
Således viser jeg menneskene hvad der skal komme af modgang,
så de kan være beredt og gøre ulykken let.
Den slags ynder nu jeg, det vier jeg hele min omsorg,
70 det der nu og for al evighed aldrig forgår.
Nu spør du næppe om hvem jeg mon er og hvad jeg bedriver,
eller min særlige plads højt over musernes flok.
Dog står jeg nok (må jeg vedstå) på ét punkt under de andre,
det har dog mennesker gjort, selv er jeg helt uden skyld:
75 Der er for få her på jord der har meldt sig til kamp bag min fane,
hvor man ikke når hen hvis man er langsom til fods.
Dem følger talrige skarer af folk som er lokket af vinding
for til deres armé kommer man uden besvær.
Ja, et dødeligt bryst har kun sans for en dødelig verden,
80 hjertet det bærer omkring nede i støvet, er blindt.
Men jeg kan huske en ædlere tid i en hensvunden æra
hvor jeg blev mødt med respekt, hvor jeg blev dyrket på jord.
Og jeg kan huske en tid hvor jeg havde min gang i de høje
sale ved kongernes hof midt i den fornemste pragt.
85 Dengang fik nemlig kun konger og de der var rundet af konger,
(tænk hvilken ære for mig!) lov til at røre min kult.
Ej heller du sagde nej engang til at vise mig hæder,
mangen en gang lagde du ofre på altret for mig.
Tit når vi så dig udforske himlen en stjerneklar aften,
90 sagde Apollon til mig: "Han der skal nok blive din!"
Det var hans ord, og et svimlende håb fæsted rod i os begge,
om at du nu var den der ville ofre til mig,
du var den der her under bjørnenes tegn skulle dyrke
mig og give dit land alle dets stjerner igen.
95 – Indtil du ganske forfaldt til Vulkans fordægtige kunster
og ved den hellige ild fremstilled dette og hint.
Straks begyndte min kult at miste sin vægt og betydning.

- Da var Uranias glans ikke den samme som før.
Skønt, det bar jeg dog nok, for jorden har også sin egen
100 form for stjerner – en art langtfra i modstrid med min.
Jorden har selv sine sole, såvel som den har sine måner,
og den rummer såmænd stjernernes samlede flok.
Ja, for alt hvad der er foroven, er også forneden,
nok er det hver sin kreds, men deres ansigt er ens.
105 Stjernerne her på jord kan man tage og føle med hånden
skønt kun ildgudens kunst klart lar os se deres kraft.
Mine kan øjnene se som de funkler når himlen er skyfri.
Øjnene ser dem, men kun tanken kan se deres kraft.
Så de vestaliske jomfruers kult har jeg slet ikke ondt af,
110 det er en kult der er tæt knyttet til kulten for mig.
Men at du nu går ørkesløs om og lar kulterne ligge,
værdsætter stjerner så lidt, mine såvel som din jords,
det har jeg noget imod! Og derfor forlod jeg det høje,
for at bestyrke dit bryst i at det elsker just mig.
115 Det er en skam at spille et liv i sin blomstring på intet.
Det er en skam at gi op midt i et påbegyndt værk.
Nå, hvad venter du på? Tag fat, vis min helligdom ære,
Nu har Vulkan bestemt fået den tid han sku ha.
Ja, tag fat – og hvis ikke du ved hvad du nu skal tage fat på,
120 så skal du få dig et stof hvor du kan vise geni.
Se, en helt ny stjerne står frem i den højeste æther,
hvor, ved den nordiske pol, Cassiopeia har plads.
En som man aldrig, så langt man kan skue tilbage i tiden,
før har set i det så velkendte stjernesystem.
125 Dens position på den svimlende vide Olymp skal du måle,
og hvor langt den er væk nede fra jer, skal du se.
Påvis og dokumentér at en grufuld komet er det ikke,
men at stjernernes flok ser den som en blandt dem selv.
Eftersom ingen af dem gør indtryk på menneskers sjæle,
130 varslers den nye om det de kun forgæves har sagt.
Føj dertil at i år står himmelens kredse nu atter
som da en jomfru så kysk fødte vor gud som en mand.
Fastlæg for netop det år hvordan tiderne løber på himlen,
stedfæst dag for dag alle de vandrende tegn.
135 Bogfør hvor stjernerne står, hvordan måne og sol går i cirkel,
skriv hvilke tegn der går ned, skriv hvilke tegn der står op.
Lær heraf om himlens effekt på det flygtige lufthav,
nu med brændende glød, nu med den arktiske frost.

- Om det blir klart og en strålende dag står i herligste festdragt,
140 eller om skyernes vand falder som silende regn.
Det har mange forsøgt, men omhu og flid var forgæves,
for de savnede helt støtte og bistand fra mig.
Du, derimod, har med gudernes hjælp et finere afsæt,
så se til at få gjort dette betroede hverv.
- 145 Og når dét så er gjort, vil jeg ta dig til det der er større,
da skal du lære hvad slet ingen fik indsigt i før.
Bare du finder dig i at udstå de søde strabadser
for Uranias skyld, helt op til himmelens hjem.
Heroppe fra – med mindre et ord fra skæbnens gudinde
150 sku tale falsk – vil du så vinde udødeligt ry.”
Det var hvad himlens gudinde, der står for de knejsende stjerner,
sagde i netop de ord, udtrykt på menneskesprog,
hvorpå hun straks forsvandt for mit blik tilbage til himlen.
Men i mit sind havde nu guddommens kraft fået plads.
- 155 Og da det ikke er ret at se stort på de himmelskes ordrer,
modtager I her det værk musen formanet mig til.
Modtag den, I, den fornemme flok der dyrker gudindens
hellige, himmelske kult, fjernt fra den menige mand.
Hvis I kan li hvad I får, skønt det ikke er særlig værdifuldt,
160 vil I måske snart få noget af langt større værd.
Snart vil I få noget bedre, for mig skræmmer hverken den dummes
grin eller arbejdets slid bort fra din forskning, Olymp.
Andre kan lide, og lad dem blot det, at prale af sejre
og med brovtende røst fremsige højstemte ord,
- 165 eller at opremse slægt og æt fra den fjerneste fortid,
selv tage æren for alt det deres aner har gjort.
Andre kan finde behag i kongers og herskeres nåde,
fryde sig over det guld jorden har gemt i sit dyb,
plaget af tom ambition og afsindigt begær efter vinding,
170 og at bære et stort embedes tyngende åg.
Lad blot dem sætte pris på den rasende Bacchus' bægre,
bægre der stadig blir fyldt, fugtige dage på rad.
Mange kan Venus så mild med de yndige øjne bedåre
plaget af flygtigt begær efter begærets mani.
- 175 Andre har morskab af spil med bemalede kort og med terning,
alt, både penge og tid, ødsler de væk på hasard.
Slet ikke få har lyst til at jage den frygtsomme hare,
lade den hurtige hund fange det flygtende vildt.
Og der er dem der finder det fint at ride behændigt

- 180 og at tvinge en vild hest til at trave i ring.
Andet igen kan andre ha smag for såfremt det er mere
som en fribåren mand per tradition tar sig til.
Den slags er åbenbart det der påviser adelig storhed,
ja, den ædleste rang kræver en ædel bedrift!
- 185 Jeg er dog ikke jaloux, jeg beklager kun de interesser
netop hos dem hvis liv burde ha virkligt format.
Dog, de kan have, det indrømmer jeg, deres nytte til tider:
legemet gavner de nok, hvis det blir gjort moderat.
Også jeg selv, ja hvem som helst, kan når tiden er til det,
- 190 syle med al den slags, for det er slet ingen kunst.
Og skønt jeg selv sågar, som en ætling af BRAHERNES stamme,
har mit fornemme navn fra en betydelig slægt,
og skønt den urgamle BILLEslægts blod på mødrene side
også må hæve mig op mellem de fornemme folk,
- 195 rør det mig ikke, for det som jeg ikke personlig har frembragt,
såsom aner og slægt, kalder jeg ikke for mit.
Mit sind brænder af lyst til en større og ædlere indsats,
en hvori mit slid er af en ophøjet art.
I de højeste ting er der langt mere hæder og ære
- 200 mens det ydmyge tit griber en svagere ånd.
Jeg holder af med min ånd at bestige den tordnendes tinder
og på stjernernes hvælv mønstre de knejsende tegn.
Jeg holder af at iagttage alt hvad der funkler på himlen,
se den skabende Guds værk, så forunderligt smukt.
- 205 Dette er menneskets hverv, dét er en guddommelig lykke
som gør os mennesker lig gudernes himmelske flok.
Den der kan lide med sin sjæl at flyve blandt himmelens tinder,
og at nå med sin ånd op mellem stjernerne selv,
han har en lyst der er lig med gudernes, ikke med menskers,
- 210 én der kan løfte hans sind bort fra det jordiske her.
Himlen der lovedes os, har han lyst til at kende på forhånd
så han kender sit hjem når han skal flytte dertil.
Har han på jorden sin gang, bereder Olympen ham glæde,
mens han bærer sit livs vægt i en dødelig krop.
- 215 Har han i himlen sin gang, bereder Olympen ham glæde,
for da nyder han selv godt af det evige liv.
Lykkelig er han på jord, og lykkelig højt over æthren,
han for hvem ætherens hvælv ganske fordunkler vor jord.
Den, til gengæld, der lissom et dyr vil blæse på himlen,
- 220 lever, men ret beset uden begreb om sit liv.

- Han har jo kun forstand på det jordiske, det der forfalder,
ser kun det som en blind muldvarp i jorden kan se.
Men det er få, ak, alt for få den milde Apollo
gav den gave at se alt på den høje Olymp.
- 225 De må nødvendigvis helt lade hånt om al dødelig gerning
for at få hovedet højt op der hvor guderne bor.
Dem kan hverken en Venus så mild eller Bacchus så tumpet
lure, og ej heller guld eller den flygtige ros.
Nej, de stræber imod noget større og langt mere fornemt,
- 230 noget som guderne selv også bekymrer sig om:
nemlig med knejsende sind at bestige de knejsende stjerner
og lade ånden få magt over det himmelske hvælv.

Den latinske tekst er i det ortografiske gengivet som den fremstår i originaltrykket. Dog er ligaturer og forkortelser opløst, og det indledende initial gengivet som normal tekst. Herudover er alle afvigelser fra originaltrykket oplyst i det kritiske apparat, der findes efter teksten. Det gælder også interpunktionen, som er bibeholdt, men rettet på enkelte punkter hvor jeg har skønnet at originaltrykkets interpunktion var fejlagtig. Eftersom originalens interpunktion afviger betydeligt fra moderne praksis og kan være forvirrende for en nutidig læser, vedlægges også en [version](#) med normaliseret interpunktion.

Side L2^v findes i to varianter. Se kommentaren til v. 85.

Ud over originaltrykket er digtet bevaret i to manuskripter, der findes blandt Tycho Brahes efterladte papirer i det østrigske statsbibliotek i Wien (Codex Vindobonensis Lat. 10686¹⁷ og Codex Vindobonensis Lat. 10932). Begge er tilsyneladende forarbejder/trykforlæg til den trykte udgave, men deres indbyrdes forhold er ikke undersøgt. Afvigelserne mellem disse to versioner og den trykte tekst er mange. Bl.a. indeholder de to håndskrifter tilsammen seks hele distika der ikke er kommet med i trykket, ligesom en passage på otte vers (v. 11-18) savnes i det ene håndskrift. En undersøgelse af digtets tilblivelse ud fra dette materiale ville være interessant, men ligger uden for denne artikels rammer. Her skal kun henvises til det kritiske apparat til Dreyers udgave i *Opera Omnia*, der registrerer alle varianter.¹⁴ I det kritiske apparat her i artiklen er disse varianter kun medtaget hvor de kan understøtte en nødvendig tekstrettelse.

¹⁴ Brahe 1913-29 IX, 229-230.

In Vraniam
Elegia Autoris.

- ESt locus ad Rynæ properantes fluminis vndas,
Aspicias, Musas hîc habitare putes;
Quo non fertilior, quo non iucundior extat,
Qua videt Arctoum SCANIA tota polum;
5 Scania diues opum, studiisque exercita bellj,
Et decus et Dani gloria prima soli;
Hunc nemus vmbroso circumdans vndique flexu,
Claudit in aprico mollia prata sinu.
In medio spectanda domus, cui prisca Vetustas
10 Concessit nomen HERRIS habere VADI.
Hanc, olim, vafris turba insignita cucullis,
Incoluit, fingens Relligionis opus.
Dum Romanus, adhuc, populo, sua Sacra, Sacerdos
Venderet, et pretio Tartara clausa forent.
15 Ast vbi nunc seris, Dijs sic statuentibus, annis,
Dania Pontificum spreuit obire iugum:
Hæc quoque luciferæ pietati turba ministrans,
Protinus est illo cedere iussa loco.
Nunc tenet antiquo BILDORVM sanguine, cretus
20 STENO, Prosapiæ gloria magna suæ.
Steno suæ Patriæ decus, et tutator honesti,
Quo fera Barbaries, vindice pulsa, fugit.
Testantur Venetos imitantia Vitra labores,
Quæ Cristallino clara colore nitent.
25 Testatur celebris, prius Ars inculta, Papyri,
Culta sub auspicijs reddita Steno tuis.
HAC ego Stenonj, quòd noster Auunculus esset,
Tempore dum longo, iunctus in æde moror;
Fortè per vmbriferæ digressus limina Syluæ,
30 Solus ad irriguas expatiabar aquas.
Sol erat Hesperias se tunc missurus in vndas,
Lunaque nocturnos acceleravit equos.
En DEA (nescio quæ) cœlo delapsa sereno,
Protinus hîc oculos constitit ante meos.
35 Extimui, et rigido stabant horrore capillj;
Donec, quos dederat, sustulit ipsa, metus.
Pone metum, dixit, nec nostros effuge vultus,
O Iuuenis, studijs non abigende meis.

Sum Dea, (si nescis) quæ clarum nomen Olympo,
40 VRANIÆ, quod in hoc sit mea cura, fero.
Inter Apollineas, suauissima Numina, Musas,
Non me magnanimo charior vlla Iouj.
Qualis enim terræ decliuus, celsior æther,
Immensis superat, iugera parua, vijs,
45 Sic ego, sic nostras, tollo caput ante Sorores;
Ignoscat dictis, Calliopeia, meis.
Illæ etenim vanos hominum cantare labores,
Regna, Voluptates, Bellaque dira, solent.
Et quæ præterea misero peraguntur in Orbe,
50 Cuncta per exiguos mox abolenda dies.
Ast ego res sperno Terræque Hominumque caducas,
Scandere in Æthereas stat mea cura Domos.
Et sublime Polo caput, vltra nubila tollens,
Cum Ioue, cœlestj perfruor Ambrosia.
55 Illic perpetuos Mundi septemplicis Orbes
Scrutor, et assiduis Sidera sueta vijs:
Sidera diuinj testantia Numinis Artem,
Qua posuit vasto candida tecta Polo:
Sidera venturj iamdudum conscia Fatj,
60 Conscia sæpè boni, conscia sæpè malj:
Sidera quæ vobis etiam sua iura ministrant,
Multaque per tacitas dantque negantque vias.
Non tamen hæc Animum cogunt ratione fruentem;
Nam facit arbitrio, quæ volet, ille, suo.
65 At quia perpaucj Rationis tramite currunt,
Cœlica perpaucis flectere Fata datum.
Hinc ego venturas mortalibus indico clades,
Præuisum vt possint arte levare malum.
Talibus oblector, sunt hæc mea maxima cura,
70 Quæ nec in æternos sunt peritura dies.
Iam puto non quæres quæ sim, quæ munia gestem,
Quamque inter reliquas sim decorata Deas.
Sum tamen his (fateor) re tantum vilior vna,
Culpa sed hanc hominum, non mea culpa facit.
75 Quod pauci in terris sint, qui mea castra sequantur,
Castra quidem segni non adeunda pede.
Illis Turba frequens, lucro stimulante, dicata est,
Quod faciles habeant in sua castra vias.
Res quoque mortales, mortalia pectora curant,

- 80 Cœcaque terrestri puluere corda gerunt.
At memini antiquum generosi temporis æuum,
Quo meus in terris cultus, honorque fuit.
Et memini tempus, quo celsa per atria Regum,
Inter honoratas ingrediebar opes.
- 85 Tunc etenim solos Reges vel Regibus ortos,
Fas mea (tantus honor) tangere Sacra, fuit.
Tu quoque nec nostros olim auersatus honores,
Sæpè dabas aris thura adolenda meis.
Sæpè sub astrifera lustrantem sidera nocte
- 90 Vidimus; is fiet, dixit Apollo, tuus.
Dixit, et ingentem mox spem concepimus ambo,
Te fore perpetuò qui mihi thura daret.
Te fore, qui rigidis coleret mea Sacra sub Vrsis,
Redderet et patriæ sidera nota suæ.
- 95 Donec in arcanas Vulcanj laberis Artes,
Et peragis Sacro multa paranda Foco.
Protinus incœpit noster vilescere cultus,
Tunc honor, Vraniaë, nullus, vt antè, fuit.
Id potui perferre tamen, namque et sua terris
- 100 Sidera, sideribus non inimica meis.
Terra suos Soles, et habet quoque terra Dianas,
Et reliquas Stellas continet illa suas.
Quicquid enim supra, totum quoque clauditur infrà,
Vultus et ambobus Orbibus vnus inest.
- 105 Sidera sed terræ quædam tractanda videntur,
His licet igniferj vis patet arte Dei.
Nostra oculis cœlo fulgent spectanda sereno
Vires, non oculis, cernere Mente licet.
Ergo nec inuideo Vestis sua Sacra puellis,
- 110 Sunt etenim sacris sacra propinqua meis.
Sed quòd ab his vacuus vitam nunc ducis inertem,
Nec mea, nec terræ, sidera pluris habes,
Displicet: id propter, Superos delapsa reliqui,
Vt tibi firmarem pectus amore mej.
- 115 Turpe est florentem frustrare per otia vitam,
Turpe est, incœptum deseruisse decus.
Ergò age, quid dubitas? nostros nunc incipe cultus,
Sat puto Vulcano temporis esse datum.
Incipe, si quæris, quid sit tibi forsán agendum,
- 120 Materiam qua sis ingeniosus, habe.

- En noua sublimi spectatur in æthere Stella,
Qua sedet ad boreum Cassiopea Polum.
Hanc non vlla prius longæui temporis ætas,
Stellarum solitis vidit adesse locis.
- 125 Huius in immenso positum metiaris Olympo,
Quamque sit à vobis illa remota, vide.
Demonstrans alijs dirum non esse Cometam,
Sed numero stellas hanc sociasse suo.
Nam quia nil veteres mortalia pectora tangunt,
- 130 Hæc noua, quod veteres non monuere, monet.
Insuper Annus adest renouatis orbibus, ex quo
Est Deus è casta Virgine natus Homo.
Huic volo designes labentia tempora cælo,
Aptabisque suos ad vaga signa dies.
- 135 Astrorum positus Solis Lunæque recursus
Lapsaque sub terras, orta que signa nota.
Hinc disces, vario quid gignat in aëre cælum,
Nunc æstus rapidos, nunc boreale gelu.
Quando serena dies læto fulgebit amictu,
- 140 Nubibus aut pluuiæ præcipitentur aquæ.
Hæc tentata diu multos pia cura fefellit,
Qui penitus nostra destituuntur ope.
Tu sed ab auspicijs Superum melioribus orsus,
Fac tibi mandatum perficietur opus.
- 145 Quo prius exacto, longè ad maiora reducam,
Quæque alijs nec adhuc sunt patefacta, scies.
Te modò non pigeat suaues subijsse labores
Vraniæ, et superas scandere adusque domos.
Hinc (nisi vana fides Diuæ cui Fata ministrant)
- 150 Nomen ab æterna Posteritate feres.
HÆC vbi Diua Poli, celsis quæ præsidet astris,
Dixerat, humanos sic imitata sonos,
Protinus ex oculis fugiens repetiuit Olympum,
Ingenio sensi numen adesse meo.
- 155 Cumque nefas esset Superum contemnere iussa,
Accipe quod fieri Diua monebat opus.
Accipe tu generosa cohors quæ sacra ministras
Cœlicolæ, vulgo non adeunda, Deæ.
Hæc si grata tibi, quamuis sint vilia, fient,
- 160 Forsitan his longè mox meliora feres:
Mox meliora feres, quia nec me risus inertis,

- Nec labor à studijs, terret Olympe tuis.
Et placet, et placeat alijs, iactare triumphos,
Celsaque grandiloquo verba tonare sono.
- 165 Vel memorare suam longæua ab origine stirpem,
Atque sibi laudi facta putare Patrum.
Sintque alijs cordi Regumque Ducumque fauores,
Sint cordi è terra quæ fodiuntur opes.
Quos levis Ambitio, lucrique insana cupido
- 170 Vexat, et Officij grandis obire iugum.
Delectent multos furibundi pocula Bacchi,
Pocula per madidos sæpè iterata dies.
Multos blanda Venus lepidis amentet ocellis,
Quos levis, insanj torquet amoris, amor.
- 175 Alea sit iucunda alijs, depictaque charta,
Quos Horas et opes perdere sorte lubet.
Nonnullis agitare feras, leporemque fugacem
Prendere veloci, sit sua cura, cane.
Sint quibus egregium est agiles equitare caballos,
- 180 Et premere in gyrum terga ferocis equi.
Pluraque delectent alios, si plura supersunt,
More suo ingenuis quæ peragenda viris.
Scilicet his studijs Virtus generosa probatur,
Nobile Nobilitas fortè requirit opus.
- 185 Non equidem inuideo, miseret magis ista placere,
His quibus excellens debuit esse decus.
Est tamen his aliquando suus (concedimus) vsus,
Corpus enim, fuerint si moderata, iuuant.
Ipse quoque, et quiuis, cum sic fert tempus, et ista
- 190 Possumus, exigua namque opus arte puto.
Et licet ipse etiam, genitus de Gente BRAHORVM,
Nomen ab insigni Nobilitate traham:
Et licet antiquus materni sanguinis ordo
BILDORVM celebrem me quoque stirpe ferat:
- 195 Nil tamen his moueor. Nam, quæ non fecimus Ipsi
Et Genus et Proauos, non ego nostra voco.
At mea Mens ausis operum maioribus ardet,
In quibus excellens cernitur esse labor.
Rebus in excelsis decus est et gloria maior,
- 200 Parua leues animos cura mouere solet.
Me iuuat ingenio conscendere tecta Tonantis,
Celsaque stelliferi signa notare Polj.

- Me iuuat in toto quæ splendent plurima cœlo,
Miranda artificis cernere facta Dej.
205 Hoc opus est Hominis, hæc est ea Dia voluptas,
Quæ similes celsis nos facit esse Deis.
Quisquis enim superas animo volitare per arces,
Syderaque ingenio gaudet adire suo,
Dissimiles hominum curas, similesque Deorum,
210 Et sua quo terris Mens releuetur, habet.
Promissumque studet prius hîc cognoscere cœlum,
Nec nouus ignotas hospes adire domos.
Siue agat in terris, illum delectat Olympus,
Dum vitæ in fragili corpore gestat onus:
215 Siue agat in cœlis, illum delectat Olympus,
Cum datur æterna conditione fruî.
Felix in terris igitur, super æthera felix,
Æthera quem terris præposuisse, iuuat.
At quisquis pecudum similis, cœlestia temnit,
220 Viuit, et est vitæ nescius ipse suæ:
Tantùm etenim terrena sapit, mortalia tantùm,
Et, quæ cœca potest Talpa videre, videt.
Sed pauci, heu nimiùm pauci, quibus almus Apollo
Hoc dedit, vt videant id quod Olympus habet.
225 Namque opus est illos, spretis mortalibus actis,
Altius ad Superos exeruisse caput.
Hos non blanda Venus, stolidi non pocula Bacchi
Decipiunt, nec opes, nec fugitiuus honos:
Sed præclara magis, magis his illustria spectant,
230 In quibus et superis est sua cura Deis:
Vincere sublimj, sublimia sidera, Mente,
Ætheraque Ingenio supposuisse suo.

Sigla

- E** *Tychonis Brahe Dani de nova et nullius ævi memoria prius visa stella ... Hafniæ, Lor. Benedicht, 1573 (exemplar Bibl. Univ. Hafn.: 4° Astr. 20675).*
- E¹** *Correctiones typographicae in aliquot exemplaribus eiusdem libri factae (Bibl. Reg. Hafn.: 19,-85 4° & Hielmstierne 1612).*
- D** *Codex Vindobonensis Lat. 10932.*
- V** *Codex Vindobonensis Lat. 10686¹⁷.*
- Dreyer** *Tychonis Brahe Opera Omnia edidit I.L.E. Dreyer, Hauniæ 1913-29, Vol I, pp. 65-70 (+ Variæ scripturæ, Vol. IX, pp. 229-230).*

Apparatus criticus

- 22 fugit. *interpunxi ego*
85 etenim *Dreyer*: etenem *E*, etiam *E*^l
96 Foco *E*^l: foco *E*
119 Incipe, *interpunxi ego*
152 sonos, *scripsi*: sonos. *E*
171 Bacchi *correxerit Dreyer e D et V*: Bacche *E*
205 Dia *E*: Diua *Dreyer e D* (sed cf. *Lucr. 2.172 & Mart. Cap., Nupt. 7.725*).
208 suo, *scripsi*: suo. *E*

Kommentarer

Overskrift: Titlen *In Uraniam* oversættes ofte “Til Urania”, men den tolkning svarer ikke til digtets indhold, der ikke er en henvendelse til musen, men til læserne eller til den astronomiske verden i almindelighed (v. 155 ff). Der er derfor næppe tvivl om at præpositionen *in* her, som det er almindeligt i titler på nylatinsk poesi, bruges i betydningen ‘om’, jf. fx andre Tycho Brahe-titler som: *In summi mathematici Nicolai Copernici instrumentum parallaticum, In Cl. Ptolemaei Alexandrini Effigiem* osv. (hhv. Brahe 1913-29 VI, 266 og 269).

1-2 De første to vers henviser med et sprogligt ekko til Ovid. Det er meningen at vi skal komme til at tænke på Amores 3.1, der præcis som Tycho Brahes digt beskriver digterens valg af beskæftigelse gennem et møde med musen ude i naturen: Hvor Tycho møder Urania og bestemmer sig for at blive astronom, møder Ovid både tragediens og elegiens muse – og vælger elegien. Amores 3.1 begynder: “Stat vetus et multos incaedua silva per annos; / credibile est illi numen inesse loco” (der er en gammel skov ... man må tro der bor en guddom i den). Men en variation af dette distikon finde i Amores 3.13.7-8: “Stat vetus et densa praenubilus arbore lucus; / aspice: concedes numinis esse locum” (der er en gammel lund ... se efter: du vil indrømme det er et sted for en guddom). Især i det andet vers ligger Tycho tæt op ad denne alternative formulering – men indholdsmæssigt er det Amores 3.1 der er den relevante reference. Udtrykket *est locus* ... er meget almindeligt hos Ovid.

Rynæ ... fluminis: Rønne Å (nu: Rønne Å) i Skåne løber gennem Herrevad.

10 *Herris ... vadi*: Herrevads Kloster. Forhenværende cistercienserkloster på nordsiden af Söderåsen i Skåne ca. 20 km fra Tycho Brahes slægtsgård Knudstrup (nu Knutstorp). Herrevad blev inddraget af kronen i 1565 og omdannet til kongelig forlening. Stedet staves i dag *Herrevad*, hvilket svarer til de ældre former i middelalderen. Formen med -s (her: *Herris Vadum*,

også: *Herritzvad* o.lign.) dukker op i 1300-tallet og er almindelig på Tycho Brahes tid. Det kan ikke forklares på anden måde end som afsmitning fra det -s, som hele navnet sammensættes med -kloster med. (For oplysninger om navnestoffet skal jeg takke Bent Jørgensen).

13-14 Der tænkes på afladshandelen, altså før reformationen.

15 *Dijs sic statuentibus*, “efter gudernes beslutning”: Selv om det kan virke påfaldende i forbindelse med en beskrivelse af Reformationen, er omtale af de antikke guder et helt normalt fænomen i tidens antikimiterende latindigtning.

20 Sten Bille til Vandås (1527-86), bror til Tycho Brahes mor Beate Bille (1526-1605). Havde Herrevad i forlening fra 1565 til sin død. Han havde videnskabelige interesser og viste derfor større forståelse for Tycho Brahes aktiviteter end familien i øvrigt. Af samme grund boede Tycho hos ham i længere perioder i begyndelsen af 1570-erne. Sten Bille var også en foregangsmand på det industrielle område og oprettede både en glashytte og en papirmølle, landets første. Sten Billes aktiviteter på Herrevad har utvivlsomt haft betydning som inspiration for Tycho Brahes Uraniborg (Christianson 1964, Thoren 1990, 48-54).

Steno, prosapia ...: I v. 21 og 16 skanderes *Steno* med kort *o*, her formodentlig med langt. Under alle omstændigheder er *prosapia* dog prosodisk forkert. De korrekte kvantiteter er *prōsāpīa*.

27 Efter det indledende afsnit om Herrevad og Sten Bille begynder digtets egentlige fortælling her, hvilket er fremhævet typografisk ved at det første ord i linjen (*HAC*) er trykt med versaler.

29 Også i det tilsvarende vers hos Ovid går jeg’et tur “i skovens skygge”, men der er ingen verbale overensstemmelser: *Am.* 3.1.5: “Hic ego dum spatior tectus nemoralibus umbris / ...”

34 *nescio quæ*, “jeg ved ikke hvilken”: Udtrykket behøver ikke at betyde mere end “en eller anden”, men i Uranias efterfølgende replik spilles der underfundigt på den ordrette betydning: “Jeg er Urania – hvis du ikke skulle vide det!” (v. 39).

35-36 Denne passage (“En DEA ... / Protinus hīc oculos constitit ante meos. / Extimui, et rigido stabant horrore capilli”) er modelleret over en anden epifani hos Ovid, nemlig Janus’ i *Fasti*: “Tum sacer ... Ianus / bina repens oculis obtulit ora meis. / Extimui sensique metu riguisse capillos, / ...” Det er et fast topos i den antikke litteratur at den guden viser sig for, bliver rædselsslagen.

37 *Pone metum*, “frygt ikke”: Et yndlingsudtryk hos Ovid, især ved epifanier. Se fx Ovid, *Heroides* 16.67-8, hvor Mercur viser sig for Paris: “Obstupui, gelidusque comas erexerat horror, / cum mihi “pone metum!” nuntius ales ait, / ...” Også fx: *Metamorfoserne* 3.634 og *Fasti* 2.759.

39 *si nescis*, “hvis du ikke ved det”: Et underfundigt ekko af “nescio quæ” i v. 33. Vendingen er meget almindelig hos Ovid, specielt på dette sted i versemålet. Fx: *Fasti* 5.229, *Heroides* 16.246, 17.198, 18.39, *Tristia* 4.9.11.

40 Ifølge den antikke tradition er der 9 musen, der repræsenterer hver sin kunstart. Urania står for astronomien. Muserne står under ledelse af Apollon, heraf udtrykket “Apollineas ... musas” (de apollinske musen) i v. 41.

44 *Declivis* betyder enten ‘skrånende’, hvilket her kan gå på jordens runding, eller ‘synkende’, fx om stjerner (Ovid, *Fasti* 3.793: “stella ... uergit declivis ad Arcton”). Denne sidste betydning kan Tycho have opfattet som ‘lav’, ‘dybt nede’. Alternativet at det skulle gå på *aether* (jf. Ovid *Metamorfoserne* 6.487, “declivis Olympus” om den skrånende himmel som solen går ned ad), er næppe sandsynligt. De parallelle, kiastisk opstillede, nominalsyntagmer opstiller effektivt den modsætning der derefter forklares i pentametret.

46 *Calliopeia*, “Kalliope”: den episke digtnings muse, ofte betragtet som den ledende muse.

52 *Aetherae domus*, “himmelske hjem/huse”: Astrologien inddeler himlen i 12 huse, som Tycho kan have i tankerne her. Men samtidig er udtrykket et citat fra Ovid (se næste note), hvor det formodentlig har en vagere betydning, formodentlig som gudernes boliger. Endelig spilles der måske på ideen om himlen som sjælens egentlige hjem, som er gennemgående tema i digtets sidste del (v. 197 ff, specielt v. 212).

52-53 *Scandere in Æthereas stat mea cura Domos. / Et sublime Polo caput ultra nubila tollens*: Jf. Ovids beskrivelse af astronomien i *Fasti* 1.297-300: “felices animae, quibus haec cognoscere primis / inque domos superas scandere cura fuit! / credibile est illos pariter vitiisque locisque / altius humanis exseruisse caput.” Denne passage imiteres også i elegiens sidste vers, og i flere andre af Tychos digte.

53-54 *Et sublime Polo caput ultra nubila tollens: / Cum Ioue Cælestj perfruor Ambrosia*: Dette distikon genfindes ordret som v. 7-8 i et epigram som Tycho citerer i den tale om de matematiske videnskaber som han holdt på universitetet i København det følgende år (Brahe 1913-29 I, 151.33-40 og IX, 215.8-15). Ligeses har epigrammets v. 5-6 (“Cum tamen æthereos sublimi mente meatus / Scrutor, et assiduis astra rotata vijs”) en vis lighed med elegiens følgende distikon (55-56). Dette epigram er (Tychos?) oversættelse af et antikt epigram fra den græske antologi, som i følge overleveringen er skrevet af Ptolemæus (*Anth. Palat.* 9.577). Samme epigram, men i en version der ligger fjernere fra Uraniaelegiens tekst, har Tycho anvendt i en stambog (Brahe 1913-29 IX, 215.8-15). En tredje variant af v. 54 findes i

det håndskrevne forarbejde til bogen (“Nectare et Ambrosiâ cum Jove sæpè fruor”: Cod. Vindob. Lat. 10686,¹⁷ jf. Brahe 1913-29 IX, 229).

54 Beskrivelsen af Uranias forrang frem for de andre musen med dens modstilling af jordisk/forgængeligt og himmelsk/evigt forvarsler den tilsvarende beskrivelse af Tychos eget valg i v. 163 ff.

55 *Perpetuos Mundi septemplicis Orbes*: Jf. Vergil, *Aeneiden* 12.925: “clipei extremos septemplicis orbes.”

59 *Sidera ... conscia fati*: Formentlig et ekko af første vers af Manilius’ læredigt om astronomi (“Carmine divinas artes et conscia fati / sidera ...”), men præcis samme formulering (“conscia fati / sidera”) findes hos Vergil, *Aeneiden* 4.519.

62 *Multaque per tacitas dantque negantque vias*: Jf. Ovid, *Heroides* 7.170: “[freta] ... dantque negantque viam.”

63-64 Denne holdning, at skæbnen kan aflæses af stjernerne, men at såvel Guds som menneskets vilje står over dem og kan ændre skæbnen, ytrer Tycho Brahe adskillige steder. Og det er da også en gængs opfattelse i tiden, som bl.a. kan findes hos Melanchthon (se Håkansson 2006, 96 ff. og Zeeberg 1994, 80 ff).

85 *etenim*: En variant af originaltrykket har her *etenem* (sic), mens en anden variant har *etiam*. Sandsynligvis er den lidt vage formulering *etiam* trykkerens (?) rettelser af trykfejlen *etenem*. Det modsatte, at *etiam* skulle være rettet til trykfejlen *etenem*, forekommer mindre sandsynligt. Eftersom Dreyers kritiske apparat ikke nævner de håndskrevne forarbejder på dette punkt, må man gå ud fra at også de har *etenim*. Dette har jeg dog ikke haft lejlighed til at kontrollere i håndskrifterne selv. Endnu en variant på samme side findes i v. 96.

Reges vel regibus ortos, “konger eller efterkommere af konger”: Her tænkes vel specielt på to skikkelser: Den antikke astronom Ptolemæus (2. årh.) blev på grund af navneligheden med flere ægyptiske konger anset for kongelig. Tycho Brahe omtaler ham i sit digt om hans portræt som “Regum de stemmate cretus” (af kongelig slægt) (Brahe 1913-29 VI, 269). Alfonso 10., “den Vise”, af Castilien (1221-84, konge fra 1252), støttede videnskaben og fik bl.a. udgivet de såkaldte Alfonsinske Tavler, et tabelværk til bestemmelse af himmellegemernes placeringer.

93 *Rigidis ... sub Vrsis*, “under de ubevægelige bjørne”, nemlig under stjernebillederne Store og Lille Bjørn, dvs. mod nord.

95 *Vulcani ... artes*, “Vulkans videnskab”: Ild- og smedeguden Vulkan repræsenterer her kemien. At Tycho i perioden før den nye stjerne fortrinsvis beskæftigede sig med kemi, fremgår også af “selvbiografien” i *Astronomiæ Instauratæ Mechanica*: “(den nye stjerne) ... havde fået mig til at opgive mine kemiske arbejder, som optog mig stærkt, efter at jeg havde påbegyndt

dem i Augsburg og fortsat dem indtil da, og vende mig til betragtning af himmelfænomenerne” (Strömgren og Ræders oversættelse. Latinsk tekst: Brahe 1913-29 V, 108).

100 Tanken om at verden består af mange indbyrdes analoge planer er central i Tycho Brahes videnskab. For ham svarer fx planeterne, metallerne og menneskets indre organer til hinanden et for et, hvorfor det man observerer på ét plan, kan appliceres på et andet. Derfor siges det her (v. 110) at astronomien og kemien ligger nær ved hinanden. Samme tanke skildrede han i sine kendte allegorier over astronomi og kemi, der hhv. havde teksten “*suspiciendo despicio*” (ved at se op ser jeg ned) og “*despiciendo suspicio*” (ved at se ned ser jeg op).

103 *Quicquid enim supra totum quoque clauditur infrà*, “hvad er er oppe, findes også nede”: Udtrykket bygger på den berømte alkymistiske tekst *Tabula Smaragdina* (Smaragdtavlen), som har formuleringen: “*quod est inferius est sicut id quod est superius, et quod est superius est sicut id quod est inferius ...*” (hvad der er forneden, er som det der er foroven, og hvad der er foroven, er som det der er forneden ...). Tycho Brahe bruger Smaragdtavlens tekst indgående i digtet *Urania Titani*, se Zeeberg 1994, 65 ff og 97 ff.

105 *Sidera ... terræ*, “jordens stjerner”: Dvs. metaller og mineraler, som svarer til himmellegemerne.

109 Vestalinderne passede Roms hellige ild. Derfor er også deres helligdom = kemien.

117 Overgangen til den direkte opfordring fra Uranias side og direktiverne for udforskningen af den nye stjerne sker nøjagtig midt i digtet (v. 116-17 af i alt 232).

125-128 Beregning af novaens position og afstand fra jorden, og konklusionen at den ikke er en komet (og dermed efter tidens opfattelse et meteorologisk eller sublunart fænomen), men befinder sig blandt fiksstjernerne, er netop hvad han leverer i *De Nova Stella*.

133-134 Som beskrevet i indledningen var afhandlingen om den nye stjerne oprindelig et bilag til en kalender for 1573, i Tychos indledende brev omtalt som *Diarium astrologicum et meteorologicum*. Kun fortalen til denne kalender blev i sidste ende trykt med i *De Nova Stella*, efterfulgt af en note om at selve kalenderen manglede (E4^r-G4^r = Brahe 1913-29 I, 35-44, jf. Thoren 1990, 59 ff). Det manglende, der ligger i håndskrift blandt Tychos efterladte papirer på Nationalbibliotheket i Wien, er først blevet publiceret i Brahe 1913-29 (I, 75-130).

136 Kalenderen angiver for hver dag solens og månens op- og nedgang, samt for de fleste dage hvilke fiksstjerner der står op eller går ned sammen med solen, månen eller en planet. Glosen *signa* i v. 136 skal derfor ikke tages helt bogstaveligt i betydningen ‘stjernetegn’, men snarere som ‘stjerner’.

137-140 Astrologisk baseret meteorologi var et af Tycho Brahes forskningsområder. På Hven lod han hver dag sine elever notere vejret i en meteorologisk dagbog. Det teoretiske grundlag for denne gren af astronomien har han fremlagt på dansk (hans eneste videnskabelige arbejde på dansk) i fortællingen til Peder Flemløses *En Elementisch oc Jordisch Astrologia om Lufttens forendring*, Uraniborg 1591 (optrykt v. F.R. Friis: København 1865). Jf. Zeeberg 1994, 80 ff.

144 *mandatum ... opus*: Formuleringen er et ekko fra Ovid, *Heroides* 14.50: “castaque mandatum dextra refugit opus”. Men hvis det er et bevidst citat, er det humoristisk ment, for hos Ovid er ordren (*mandatum*) noget negativt: Hypermestra har fået ordre om at myrde sin mand, men vægrer sig.

150 *Nomen ab aeterna Posteritate feres*: Hele verset er overtaget fra Ovid, *Heroides* 16.375, hvor det er Paris der siger det om Helena.

151 Overgangen fra Uranias til jeg’ets monolog er fremhævet ved at første ord i verset (*HÆC*) er trykt med versaler (jf. v. 27).

152 Verset afsluttes i originaltrykket med punktum på trods af at hovedsætningen først kommer i det følgende vers. Det er ganske vist almindeligt i nylatinske tryk at afslutte heksametrene i distika med komma og pentametrene med punktum. Men eftersom der et enkelt andet sted i digtet (v. 112) forekommer komma efter pentameter, er punktummet her rettet til komma. Det samme er tilfældet i v. 208.

154 *Ingenio sensi numen adesse meo*: Jf. Ovid, *Tristia*. 1.2.11-12: “et nobis aliquod, ... / quis vetat irato numen adesse deo?”

156-162 Jeg’et vender sig her mod astronomerne i direkte tiltale. Det der overrækkes til dem, dvs. til læserne, er bogen *De Nova Stella* med det indhold som musen har bestilt, fulgt af løfte om videre arbejde inden for samme felt.

169 *Quos levis ambitio ...*: Et lån fra Ovid, *Fasti* 1.303. Ordene går hos Ovid på astronomiens første dyrkere, og passagen indeholder flere elementer der går igen i denne passage hos Tycho. “Non Venus et vinum sublimia pectora fregit / officiumque fori militiaeve labor; / nec levis ambitio perfusaque gloria fuco / magnarumque fames sollicitavit opum,” Ovid, *Fasti* 1.300-304. Ovids *fames opum* svarer til Tychos *lucrique insana cupido*, ligesom *vinum* svarer til *pocula Bacchi* (v. 171).

Lucrique insana cupido: Jf. Vergil, *Aeneiden* 9.760: “caedisque insana cupido”. Jf. også Tycho Brahes elegi til Niels Kaas v. 129: “lucrique insana cupido” (Brahe 1913-29 IX, 183.29).

185 *Non equidem inuideo, miseret magis*: Jf. Vergil, *Eklogerne* 1.11: “Non equidem inuideo, miror magis ...” (Jf. *Elegien til Danmark* v. 35, Brahe 1913-29 IX, 209.31).

195 *Nil tamen his moueor*: Jf. Vergil, *Aeneiden* 10.42: “Nil super imperio moueor”.

197 *Mea Mens*, “mit sind”: Modsætningen til de adelige værdier, der forbandtes med legemet (*corpus*, v. 188). Modsætningen mellem sind og legeme peger frem mod beskrivelsen af videnskaben som det guddommelige sinds løsrivelse fra det forgængelige legeme.

201-203 Det gentagne *me iuuat* er et ekko af Properts 3.519-21, hvor jeg’et erklærer at han foretrækker poesi for krig. Herved bliver Tychos valg af videnskaben direkte koblet til de romerske elegikers valg af digtning og kærlighed frem for tidens officielle gammelromerske og militæriske ideologi.

202 *Tonans* er et tilnavn til Jupiter. Udtrykket *tecta Tonantis* bruges af Ovid i beskrivelsen af Mælkevejen som gudernes vej til himlen: “hac iter est superis ad magni tecta Tonantis,” *Metamorfoserne* 1.170.

205 *Dia voluptas*: Jf. Lucret 2.172: *dux vitae dia voluptas*, og Martianus Capella, *De Nuptiis* 7.725. Med ordet *voluptas* hentyder Tycho formodentlig til det nyplatoniske kærlighedsbegreb: kærligheden som drivkraften i sjælens opstigen mod det guddommelige – som kommer i fokus i digtet til Erik Lange (se Zeeberg 1988).

206 *Similes celsis ... Deis*, “lig med de høje guder”: Den evige sjæl er den guddommelige del af det menneskelige mikrokosmos. Ved at løsrive sig fra det legemlige kan mennesket derfor blive lig med det guddommelige.

208 Se kommentar til v. 152.

222 Billedet med muldvarpen går igen i digtet *Paraeneticum ad astronomiae cultores* (Opfordring til astronomiens dyrkere), der blev trykt i *Astronomiae instauratae Progymnasmata*, Prag 1602 (Brahe 1913-29 II, 302.16).

226 *Altius ad Superos exeruisse caput*: Lige som i v. 52-53 et ekko fra Ovids beskrivelse af astronomien i *Fasti* 297-300: “felices animae, quibus haec cognoscere primis / inque domos superas scandere cura fuit! / credibile est illos pariter vitiisque locisque / altius humanis exeruisse caput.” Selv om der kun er få direkte lån fra denne passage, ligger dens metaforik om “at bestige himlen” bag Tychos beskrivelse både her og i andre digte.

Litteraturliste:

- Alenius, Marianne, Birger Bergh & Karsten Friis-Jensen (red.) 1991, *Latin og Nationalsprog i Norden*, København (*Renæssancestudier 5*).
- Berg, M. 1873, "Tyge Brahes første Forfatterarbejde", *For Romantik og Historie X*, 52-72.
- Brahe, Tycho 1913-29, *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia*, Vol. I-XV, edd. J.L.E. Dreyer & Hans Ræder, Hauniæ.
- Brahe, Tyge 1923, *Den ny Stjerne (1572)*, oversat fra Latin af Otto Gelsted under Medvirken af Thøger Larsen med Efterskrift af Harald Mortensen og Noter af Thøger Larsen, Lemvig.
- Brahe, Tycho 1933-1954, *Astronomiae instauratae Mechanica*, Wandesburg 1598. Oversat af Hans Ræder, Elis Stömgren & Bengt Strömgren i *Nordisk Astronomisk Tidsskrift*. Oversættelserne tilgængelige samlet med supplementer v. Helle Damgaard Andersen på Det kongelige Biblioteks hjemmeside: <http://www.kb.dk/elib/lit/dan/brahe/>
- Caie, Graham D. & Holger Nørgaard 1988, *A Literary Miscellany Presented to Eric Jacobsen*, København.
- Christianson, John R. 1964, *Cloister and Observatory: Herrevad Abbey and Tycho Brahe's Uraniborg*, Ann Arbor (mikrofilm).
- Christianson, John R. 2000, *On Tycho's island: Tycho Brahe and his assistants, 1570-1601*, Cambridge.
- Flemløse, Peder Jacobsen 1865, *Peder Jacobsen Flemløses, elementiske og jordiske Astrologie om Luftens Forandring efter den oprindelige Udgave, trykt paa Uraniborg 1591*, paany udgiven af F. R. Friis, København.
- Friis-Jensen, Karsten & Minna Skaftte Jensen, "Humanismens gennembrud i Danmark set gennem Hans Frandsens forfatterskab", *Museum Tusulanum* 40-43, 1980, 651-80.
- Friis-Jensen, Karsten & Minna Skaftte Jensen 1984, "Latindigtningens spejl", *Dansk Litteraturhistorie 2*, København, 368-438.
- Håkansson, Håkan 2006, "Astrologen – alkemisten – profeten", Håkansson (red.) 2006, 91-134.
- Håkansson, Håkan (red.) 2006, *Att låta själen flyga mellan himlens tinnar: Tycho Brahe och renässancen*, Stockholm.
- Skaftte Jensen, Minna & Marianne Pade (red.) 1988, *Renæssancen: Dansk - europæisk – globalt*, København (anden udgave, sst. 2004) (*Renæssancestudier 2*).
- Skaftte Jensen, Minna 1988, "Humanist Friendship in Sixteenth-Century Denmark", Caie 1988, 185-201 (optrykt i Skaftte Jensen 2004, 37-57).
- Skaftte Jensen, Minna 2004, *Friendship and Poetry: Studies in Danish Neo-Latin Literature*, København (*Renæssancestudier 12*).

- Teuber, Jan (red.) 2002, *Højdepunkter i dansk naturvidenskab*, København.
- Thoren, Victor 1990, *The Lord of Uraniborg*, Cambridge.
- Zeeberg, Peter 1988, “Amor på Hven – Tycho Brahes digt til Erik Lange”,
Skaftø Jensen & Pade (red.) 1988, 161-181 (anden udgave, 177-200).
- Zeeberg, Peter, 1991 “Adel og Lærdom hos Tycho Brahe”, Alenius m.fl.
(red.) 1991, 21-31.
- Zeeberg, Peter 1993, *Den praktiske muse: Tycho Brahes brug af latindigtningen*, København (*Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning* 321).
- Zeeberg, Peter 1994, *Tycho Brahes “Urania Titani”: Et digt om Sophie Brahe*, København (*Renæssancestudier* 7).
- Zeeberg, Peter 2006, “Diktaren”, Håkansson (red.) 2006, 135-167.